

ALGEMEEN RIJKSARCHIEF BRUSSEL

CATALOGUS

BEELD: SOMA

BELGIUM
FIGHTS
ON

BELGIUM IN EXILE 1940-1944

BELGISCHE REGERING, VLUCHTELINGEN EN SOLDATEN
IN GROOT-BRITTANNIË

09
12
'10

03
04
'11

BELGIUM IN EXILE 1940-1944

BELGISCHE REGERING, VLUCHTELINGEN EN SOLDATEN
IN GROOT-BRITTANNIË

Catalogus van de gelijknamige tentoonstelling
in het Algemeen Rijksarchief te Brussel
9 december 2010 tot 3 april 2011

ALGEMEEN RIJKSARCHIEF EN RIJKSARCHIEF IN DE PROVINCIEËN

**EDUCATIEVE DIENST
CATALOGI**

181

ISBN: 978 90 5746 296 2

Algemeen Rijksarchief
D/2010/531/086

Bestelnummer: Publ. 4934

Algemeen Rijksarchief
Ruisbroekstraat 2
1000 Brussel

ALGEMEEN RIJSARCHIEF

BELGIUM IN EXILE 1940-1944

BELGISCHE REGERING, VLUCHTELINGEN EN SOLDATEN
IN GROOT-BRITTANNIË

**LUIS ANGEL BERNARDO Y GARCIA
EN GEERTRUI ELAUT**

Catalogus van de gelijknamige
tentoonstelling in het
Algemeen Rijksarchief
te Brussel
9 december 2010
tot 3 april 2011

Brussel - 2010

INLEIDING

Tussen 1940 en 1944 bevinden zowat twintigduizend Belgen zich samen met de regering in ballingschap in Groot-Brittannië. Voor de meesten onder hen is het een gedwongen verbanning, en geen bewuste keuze om de Duitse bezetting te ontlopen. Ze vormen een bonte verzameling, bestaande uit een groep geëvacueerde militairen – die geleidelijk aan vervoegd worden door soldaten die de strijd willen voortzetten aan de zijde van Groot-Brittannië –, politici, vakbondsmensen en bedrijfsleiders – die wél doelbewust voor ballingschap kiezen. In oktober 1940 wordt, na de Franse nederlaag, een streep getrokken onder een aantal misrekeningen, en in Londen wordt een Belgische regering op de been gebracht. De ministers besluiten resoluut om samen met de geallieerden verder te strijden, om zo de soevereiniteit van België te herstellen.

In zijn memoires citeert Paul-Henri Spaak de lange lijst met uiteenlopende en moeilijke taken die de Belgische regering in ballingschap op zich neemt: *“We moesten een leger vormen, door alle Belgen onder de wapens te roepen in Groot-Brittannië, die een geschikte leeftijd hadden voor de krijgsdienst, maar zich zowat overal ter wereld bevonden; de teugels weer in handen nemen van onze diplomatieke posten, die gedurende bijna drie maanden geen instructies meer hadden gekregen (...); onze kolonie beheren, namelijk onze rijkdom en onze belangrijkste troef in de aanhoudende strijd ; ons goud dat in veiligheid was gebracht, zo goed mogelijk inzetten voor de gezamenlijke inspanningen; werk verschaffen aan de duizenden Belgische vluchtelingen in Groot-Brittannië, hen helpen en bemoedigen. We moesten iedereen weer hoop en vertrouwen doen krijgen; bij hen die ons omringden een beeld opwekken van een België dat vastbesloten een rol wil spelen in de oorlog ; de toekomst voorbereiden van ons binnenlands en buitenlands beleid na de overwinning; tenslotte, in goede verstandhouding verkeren met onze parlementariërs in Londen, die enigszins geneigd waren de bevoegdheden die we ons hadden toegeëigend, in vraag te stellen.”*

I. INVASIE, VLUCHT, BALLINGSCHAP

Op 10 mei 1940 wordt België aangevallen. Tussen anderhalf en twee miljoen Belgen nemen de wijk naar Frankrijk. Het Belgisch leger, onder bevel van Leopold III, capituleert op 28 mei. De Belgische regering besluit in Frankrijk verder te strijden, en distantieert zich van de koning. Op 22 juni wordt de wapenstilstand die door Frankrijk was gevraagd, ondertekend. Ontmoedigd, volgen de meeste Belgische ministers de handelwijze van de regering van de zeltogende Franse Derde Republiek. Zonder medeweten van de regering begeeft de liberale minister van Volksgezondheid, Marcel-Henri Jaspar, zich naar Londen. Op 23 juni stuurt hij via de *British Broadcast Corporation* (BBC) een oproep de ether in om verder te strijden, wat afkeurend wordt onthaald door zijn collega's ministers. De ontredderde Belgische regering blijft twijfelen of het aangewezen is vanuit Groot-Brittannië de strijd tegen de bezetter voort te zetten. De regering gaat over tot het demobiliseren van de Belgische troepen in Frankrijk en organiseert de repatriëring van de vluchtelingen – waaronder ambtenaren en jonge reservisten – naar het bezette België. Ongeveer vijftienduizend Belgische vluchtelingen blijven in ballingschap in Groot-Brittannië. Albert De Vleeschauwer, de katholieke minister van Koloniën, die van zijn collega's uitvoerende en wetgevende volmachten had gekregen over Belgisch Congo en Ruanda-Urundi, komt op 4 juli aan in de Britse hoofdstad. Op 1 augustus maakt de technicus Camille Gutt, minister van Financiën, de oversteek. Met de steun van de Belgische ambassadeur in Londen, Émile de Cartier de Marchienne, en van de buitengewone ambassadeur in New-York, Georges Theunis, pogen ze de katholieke Eerste minister, Hubert Pierlot, en de socialistische minister van Buitenlandse Zaken, Paul-Henri Spaak, te overhalen zich bij hen te voegen. Aangezien de bezetter hen verbiedt naar België terug te keren, en Leopold III zich in stilzwijgen hult, ondernemen Spaak en Pierlot de tocht naar Groot-Brittannië. Op 22 oktober 1940 komen ze er aan, na omzwervingen via Spanje en Portugal.

Britse soldaten vangen Belgische vluchtelingen op.
 ARA, *Archief J. Deguent, Belgium, Vol. III, nr. 4, 1942.*

1. Tekening uit het Franse weekblad *L'illustration*, die de kloof tussen koning Leopold III en de Belgische Eerste minister H. Pierlot verbeeldt.
 SOMA, *Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij.*

Aankomst van Belgische vluchtelingen in Groot-Brittannië, mei 1940.
 ARA, *Archief J. Deguent, Belgium, Vol. IV, nr. 10, 1943.*

2. Aankomst van Belgische vluchtelingen in Groot-Brittannië, mei 1940.
 ARA, *Onafhankelijk België, 6 februari 1941.*

Aankomst van Belgische vluchtelingen in Groot-Brittannië, mei 1940.
 ARA, *Onafhankelijk België, 24 april 1941.*

3. Tekeningen rond de Belgische aanwezigheid in Groot-Brittannië.
 ARA, *Archief J. Deguent, Marine, Vol. II, nr. 5, mei 1942.*

Belgische vluchtelingen tijdens de uittocht naar Frankrijk, mei 1940.

SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij.

De ministers zijn van plan in geval van capitulatie van het Belgisch leger solidair te blijven met de geallieerden, en vanuit Frankrijk de oorlog voort te zetten. Voor Leopold III daarentegen betekent de militaire overgave van België het einde van de verplichtingen tegenover de bondgenoten.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 35.

Op 31 mei 1940 nemen de regering en de parlementsleden vanuit Limoges publiekelijk afstand van de houding van de koning.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 49.

Buiten medeweten van de regering begeeft M.-H. Jaspar, minister van Volksgezondheid, zich naar de Britse hoofdstad, waar hij op 23 juni 1940 via de BBC een oproep lanceert om de strijd voort te zetten.

ARA, Documenten M.-H. Jaspar, nr. 2036.

Op 22 juni 1940 wordt de wapenstilstand die door Frankrijk was gevraagd, ondertekend. De meeste Belgische ministers volgen, terneergeslagen, de handelwijze van de overwonnen Franse regering.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 50.

De verslagen regering doet het nodige om de troepen die zich in Frankrijk hadden teruggetrokken te demobiliseren en ze organiseert de repatriëring van vluchtelingen, ambtenaren en jonge reservisten naar het bezette vaderland.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 50.

C. Gutt en A. De Vleeschauwer pogen Eerste minister H. Pierlot en minister van Buitenlandse Zaken P.-H. Spaak, die zich moedeloos in het niet-bezette deel van Frankrijk ophielden, te overhalen zich bij hen te voegen.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 50.

De buitengewone ambassadeur met speciale opdracht in New-York, G. Theunis, en de Belgische ambassadeur in Londen, É. de Cartier de Marchienne, spannen zich samen in om H. Pierlot en P.-H. Spaak te overtuigen de oversteek naar Groot-Brittannië te maken.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 50.

Op 28 mei 1940 geeft Leopold III zich onvoorwaardelijk over. De Belgische regering in Parijs had hij vooraf niet op de hoogte gebracht van zijn beslissing. De geallieerden waren wel verwittigd, doch zonder enig voorafgaand overleg.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 35.

Op 31 mei 1940 slaagt H. Pierlot erin in Limoges de gemoederen van de parlementsleden te bedaren. Het parlement steunt de regering en stelt vast dat Leopold III in de "onmogelijkheid om te regeren" verkeert.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 100.

In zijn memoires citeert P.-H. Spaak de lange lijst met uiteenlopende en moeilijke taken die de vier Belgische ministers vanaf oktober 1940 op zich hadden genomen.

Brussel, Archives & Musée de la Littérature, Documenten P.-H. Spaak.

II. DE BELGISCHE REGERING IN LONDEN

Pierlot, Spaak, Gutt en De Vleeschauwer, gesterkt door Britse erkenning, vormen in oktober 1940 de Belgische regering in Londen. Ze zijn eerder behoudsgezind qua strekking en de Franstaligen vormen het overwicht. De parlementariërs die zich hadden geschaard achter Kamiel Huysmans, voormalig Kamervoorzitter en Antwerps burgemeester, en achter minister Jaspar, die uit de nieuwe regering werd geweerd, verliezen dus het pleit. Deze politici in ballingschap hadden gepoogd, bij afwezigheid van de Belgische regering die zich moedeloos in Frankrijk ophield, een nieuwe Belgische overheid gestalte te geven, die door de Britten zou worden erkend. Dit dertigtal parlementariërs, hoofdzakelijk linksgeoriënteerde socialisten en liberalen, sluit uiteindelijk aan bij de nieuwe Belgische regering in Londen. Toch blijven ze zich heel de periode van ballingschap kritisch opstellen en tersluiks oppositie voeren. In de entourage van de Belgische regering en de ambassade bevinden zich een groepje vakbondslui die de nederlaag weigeren te aanvaarden, enkele bedrijfsleiders die zich in Londen hebben teruggetrokken, en een aantal hoge ambtenaren die “op bevel” naar Londen zijn gekomen. Deze elite zal geleidelijk aan deel gaan uitmaken van het leidinggevend kader van het Belgische staatsapparaat in Londen. Vrij snel worden vier ministeries opgericht die in oorlogstijd onmisbaar zijn, met name Koloniën, Financiën, Landsverdediging en Buitenlandse Zaken. In hun zog volgen een dienst voor de Belgische vluchtelingen in Groot-Brittannië, Openbaar onderwijs, Arbeid en Sociale Voorzorg. Dit centrale bestuur, waaraan uiterst beperkte ministeriële kabinetten worden toegevoegd, zal vanuit ballingschap de voortzetting van de Belgische Staat nauwgezet verzekeren.

1. Eaton Square of het hart van politiek, administratief en diplomatiek België in ballingschap. ARA, *Onafhankelijk België*, 10 augustus 1944.

2. Een vergadering van de ministerraad, sinds 1942 uitgebreid met minister A. Delfosse en drie staatssecretarissen. ARA, *Onafhankelijk België*, 7 januari 1943.

1

2

3

3. De "Wetstraat" in Londen.

ARA, Archief J. Deguent, Marine, Vol. II, nr. 9, sept. 1942.

Plechthigheid n.a.v. de Belgische nationale feestdag, Londen, 1942. Centraal een lachende P.-H. Spaak, tussen minister C. Gutt (rechts) en baron E. de Cartier de Marchienne, Belgisch ambassadeur in Londen.

ARA, Archief G. Theunis, nr. 1242.

Parlementsleden, vakbondslui, enkele bedrijfsleiders die zich in Londen hebben teruggetrokken en een groep hoge ambtenaren die "op bevel" naar de Britse hoofdstad zijn gekomen, vormen geleidelijk aan het kader van het staatsapparaat in ballingschap.

ARA, Documenten M.-H. Jaspas, nr. 2146.

De leden van de Belgische regering in Londen (her)verdelen onder elkaar meermaals de bevoegdheden van de departementen van de ontslagnemende ministers die in de niet-bezette zone van Frankrijk waren gebleven.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 4.

Parlementsleden in ballingschap die zich hadden geschaard achter Antwerps burgemeester Camille Huysmans en minister M.-H. Jaspas, pogen gestalte te geven aan een nieuwe Belgische regering die door Groot-Brittannië zou worden erkend.

ARA, Documenten M.-H. Jaspas, nr. 2046.

De politici in ballingschap vormen op 22 juli 1940 een Belgisch Parlementair Bureau. Het besteedt zeer veel tijd en energie aan de opvang van Belgische oorlogsvluchtelingen.

ARA, Documenten M.-H. Jaspas, nr. 2054.

Enkele Belgische personaliteiten in Londen: V. de Lavaleye, M.-H. Jaspas, J. Hoste, C. Huysmans, R. Motz, L. de Brouckère, W. Koelman, I. Blume, H. Speyer, A. Delierneux, J. Deguent, M. Deguent-Huysmans en A. Wauters.

ARA, Archief M.-H. Jaspas, nr. 2976.

Belgisch Eerste minister H. Pierlot houdt op de BBC een toespraak over de uitbreiding van de Belgische regering in Londen, 25 februari 1942.

SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij.

A. De Vleeschauwer (links), minister van Koloniën, en P. Ryckmans, gouverneur-generaal van Belgisch Congo, houden een persconferentie op het ministerie van Informatie, Londen.

SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij.

III. DE NEDERLAAG WORDT NIET AANVAARD

Vanaf augustus 1940 wordt in het ballingsoord een bescheiden Belgisch leger op de been gebracht. Een vierhonderdtal soldaten, zowel mariniers als vliegeniers, die vastbesloten de wapens willen opnemen tegen Duitsland, worden druppelsgewijs vervoegd door landgenoten die het bezette België zijn kunnen ontvluchten, door Belgische en buitenlandse vrijwilligers, door dienstplichtigen uit neutrale of geallieerde landen, en zelfs door Franse legionairs van het Vreemdelingenlegioen. Met deze heterogene en beperkte troepenmacht richt de Belgische regering in Londen de Belgische Strijdkrachten in Groot-Brittannië op. In 1944 vertegenwoordigen ze een getalsterkte van ongeveer 4.000 man. De Belgische regering doet ook haar uiterste best om een klein, maar goed uitgerust leger, getraind in moderne gevechtstechnieken, uit de grond te stampen. Belgische piloten, mariniers, commando's en parachutisten bevinden zich al snel in het heetst van de strijd, maar de meeste landstrijdkrachten worden verplicht tot lange opleidingen en reorganisaties. Het Britse oorlogsministerie – de *War Office* – heeft blijkbaar twijfels over hun inzetbaarheid. De Belgische militairen, zich niet bewust van het Britse wantrouwen, doen vanaf de zomer 1940 hun beklag bij premier Pierlot. Volgens hen zou hij doelbewust de deelname van het landleger aan de militaire acties blijven uitstellen en zou hij hen tot een “paradeleger” willen degraderen. Om de gemoederen te bedaren, laat de Belgische regering een wildgroei ontstaan van kleine uiterst gespecialiseerde eenheden, die echter niet passen in de Britse militaire structuur. Druk van de Belgische regering, steun van het *Foreign Office* en de veelbelovende eigenschappen van de 1^e Onafhankelijke Belgische Groepering en diens bevelhebber, maken uiteindelijk komaf met de terughoudendheid van de *War Office*. Op 8 augustus 1944 landt de *Brigade Piron* in Normandië.

De achtereenvolgende ministers van Defensie, C. Gutt en H. Pierlot, dringen er bij de Britse regering op aan dat de Belgische landstrijdkrachten snel zouden worden ingezet voor militaire interventies.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 98.

Na de geallieerde landing in Normandië verkrijgt Eerste minister H. Pierlot eindelijk het akkoord van de Britten om de 1ste Belgische Groepering in te zetten, onder bevel van luitenant-kolonel J. Piron.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 92.

Op 1 augustus 1944 meldt H. Pierlot aan zijn collega's dat de Belgische landstrijdkrachten “zeer binnenkort” voor militaire operaties naar Frankrijk zullen worden gestuurd.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 51.

De oproep van M.-H. Jaspar van 23 juni 1940 vindt gehoor bij een kleine groep Belgische militairen, bestaande uit officieren, onderofficieren en soldaten, die vanuit Groot-Brittannië de strijd tegen de bezetter willen voortzetten.

ARA, Documenten M.-H. Jaspar, nr. 2050.

Om het tekort aan rekruten op te vangen, spoort de Belgische regering ook niet-Belgen, die zich in neutraal of geallieerd gebied bevinden, aan om vrijwillig dienst te nemen.
ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 36 en Documenten Jean Deguent, nr. 2.

Het uitblijven van actie, het gebrek aan materieel en de vrees alleen maar een “*symbolisch legertje*” te zijn, wekken heel wat wrevel bij de landstrijdkrachten. De meerderheid van de soldaten die er “dienst namen” willen immers zo snel mogelijk de wapens opnemen tegen Duitsland.
ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 194.

De mobilisatie van Belgische onderdanen in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten verloopt niet vlekkeloos. Er zijn talrijke deserteurs en dienstweigeraars.
ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 36.

Rekrutering, evenals organisatie en uitrusting van het nieuw op te richten Belgische leger blijken snel de hoofdproblemen in de militaire beleidsvoering.
ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 92.

De Belgische regeringspropaganda bejubelt de oprichting en de ontplooiing van de Belgische strijdkrachten in Groot-Brittannië, onder meer in de clandestiene pers, die door de RAF boven het bezette vaderland wordt gedropt.
ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 237.

De Belgische koopvaardijvloot wordt in mei 1940 opgeëist en in de geallieerde strijd geworpen. Deze oorlogsinspanning eist een zware tol onder de zeelieden: 587 van de 3.350 personeelsleden komen om.
ARA, Documenten J. Deguent, nr. 3.

In augustus 1940 vatten enkele officieren het plan op een krantje te publiceren voor de soldaten, om de troepen een hart onder de riem te steken en de Belgische vluchtelingen op de hoogte te houden van de militaire acties van hun landgenoten.
ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 62.

1a. De Belgische luitenant J. de Selys-Longchamps, een Belgisch piloot bij het 609^e smaldeel van de RAF, beschoot in 1943 gebouwen van de Sipo-Sd in Brussel.

SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij.

1b. Een marinier van de Belgische afdeling van de Royal Navy, 1942-1943.

SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij.

1c. Een Belgische vrouw bij de *Women's Auxiliary Air force* (WAAF), sinds 1939 de vrouwelijke hulptroepen van de RAF.

ARA, Onafhankelijk België, 6 juli 1944

1d. Luitenant J. Legrand, een Belgisch piloot die bij het 609^e smaldeel van de RAF vloog.
SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij.

Een regiment Belgische SAS-parachutisten.

ARA, Archief J. Deguent, Marine, Vol. II, nr. 4, april 1942.

1

2

De Belgische afdeling van de Royal Navy.
ARA, Archief J. Deguent, Belgium, Vol. I, nr. 12, 1941.

Een groep Belgische piloten na hun landing op het vliegveld van het 609^e smaldeel van de RAF.
ARA, Onafhankelijk België, 4 mei 1944.

2. C. Gutt, minister van Landsverdediging, inspecteert op 21 juli 1942 een eenheid van de Belgische landmacht.
ARA, Archief G. Theunis, nr. 1242.

Het "bescheiden" Belgisch leger in Groot-Brittannië.
ARA, Onafhankelijk België, 29 mei 1941.

De *Belgian Crew*, een eenheid van de Belgische handelsvloot in Groot-Brittannië, is samengesteld uit kanonniers om aanvallen van Duitse vliegtuigen en duikboten af te slaan.
ARA, Onafhankelijk België, 1 juli 1943.

Op 15 februari 1941 overhandigt Eerste minister H. Pierlot de Belgische vlag aan de commandant van het 1e Belgische Fuseliersbataljon, verzameld te Tenby.
SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij.

IV. "FEEDING A PAUPER ARMY"

Voor de Britten is de beslissing om een "pauper army" op te nemen, bestaande uit Belgische, Nederlandse, Franse en Poolse vluchtelingen, geen daad van geallieerde solidariteit, maar een zware last. De Britse regering wil instaan voor elementair levensonderhoud en onderdak van geallieerde oorlogsvluchtelingen zonder bestaansmiddelen, maar ook niet méér dan dat. Om de Britse schatkist te sparen, schuift de overheid het leeuwendeel van de opvang en de hulp door naar de reeds zwaar belaste vrijwilligersorganisaties. Een zestigtal *Local War Refugee Committees*, overkoepeld door het *Central Committee for War Refugees from Holland Belgium and France*, verleent materiële en morele bijstand. Het Britse bijstandsbeleid wil vermijden dat de publieke opinie de indruk krijgt dat geallieerde oorlogsvluchtelingen beter behandeld worden dan Britse noodlijdenden. De Britse regelgeving houdt er evenwel geen rekening mee dat de Belgen totaal ontheemd zijn, dat ze geen Engels spreken, dat ze de kneepjes van de rantsoenering en de zwarte markt niet kennen. De Belgische vluchtelingen hebben in Groot-Brittannië ook geen werk, en kunnen, met de Britse bijstand, hooguit het bestaan van armoezaaiers leiden. De Britse overheden verlenen voorrang aan het miljoen eigen werklozen, die nog geen plaatsje hebben

De Beroepsregistrering

In de Engelsch-Belgische Werkbeurs te Londen werden de Belgische mannen en vrouwen geregistreerd. Men ziet hierboven het inschrijven van de mannen.

NOS REFUGIES AU TRAVAIL

Mme Van Kerhoven, réfugiée belge, explique à la Reine Elisabeth le fonctionnement d'un appareil culinaire.

Met stalen Wil

In den vorigen oorlog hebben vrouwen in de Britse munitieijverheid het bewijs geleverd van hun toewijding en vakkennis. Ook thans verrichten duizenden vrouwen hun medewerking aan den strijd. Met stalen wil en bewonderenswaardige volharding volbrengen zij de lastige dagtaak.

gevonden in de oorlogseconomie. Maar vanaf april 1941 worden ook de Belgische oorlogsvluchtelingen ingezet: in mei 1943 heeft bijna 90% van de mannen en 40% van de vrouwen werk. Het hoopje ellende dat de Belgen in de zomer van 1940 vormden, is uitgroeid tot een gewaardeerde rader in de Britse economie en in de totaaloorlog.

1. Vluchtelingen registreren zich op een Brits-Belgische werkbeurs in Londen.

ARA, Onafhankelijk België, 28 augustus 1941.

2. Koningin Elizabeth bezoekt vluchtelingen tijdens hun werk.

ARA, Onafhankelijk België, 2 april 1942.

3. De bijdrage van vrouwen aan de oorlogsinspanning, hier in de wapenindustrie, wordt gepropageerd.

ARA, Onafhankelijk België, 26 juni 1941.

In Londen is slechts een beperkt aantal Belgische ministeries actief, waaronder Arbeid en Sociale Voorzorg, ter omkadering van de Belgische vluchtelingen die aan het werk worden gezet in Britse fabrieken.

SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij.

De Centrale Dienst voor Vluchtelingen doet zijn uiterste best om het karig dagelijks bestaan van de Belgische vluchtelingen op te krikken. De dienst kan hierbij onder meer rekenen op giften, in geld en in natura, van organisaties die in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten werden opgezet.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 551.

Heel wat noodlijdende vluchtelingen vragen de Belgische ministers en parlementsleden in Groot-Brittannië al snel aanvulling op de ontoereikende hulp die ze van de Britten ontvangen.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 563.

De zowat tienduizend landgenoten die aan boord waren genomen van schepen die door de *Royal Navy* werden gedwongen koers te zetten naar Groot-Brittannië, worden ondergebracht in Londen – pal onder de *Luftwaffe*-bombardementen –, terwijl Britse vrouwen en kinderen uit de hoofdstad worden geëvacueerd.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 549.

De bisdommen van de Londense agglomeratie richten een *Catholic War Refugees' Spiritual Welfare Committee* op om de geallieerde oorlogsvluchtelingen geestelijke bijstand te verlenen.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 373.

V. EEN GEDWONGEN VERBANNING

DE BELGISCHE SAMENLEVING IN BALLINGSCHAP

De Belgen vormen de grootste groep geallieerde oorlogsvluchtelingen in Groot-Brittannië. Zo herhaalt zich een stukje geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog, toen 200.000 landgenoten in ballingschap verbleven. Het is eerder toeval dat ze in Groot-Brittannië zijn beland. De schepen die hen op de Belgische en Franse kusten aan boord namen, werden door de *Royal Navy* verplicht koers te wijzigen. De vluchtelingen zijn gewone burgers, vooral Vlamingen, uit alle lagen van de bevolking en met diverse beroepskwalificaties. De meesten onder hen zijn vrouwen en kinderen. De gemiddelde leeftijd van de mannen ligt hoog. Er zijn maar weinig jongeren die onder de wapens kunnen worden geroepen. Vele Belgen proberen – vruchteloos – gerepatriëerd te worden naar het bezette vaderland. Tot in september 1940 verblijven de meeste Belgische oorlogsvluchtelingen in de Londense grootstad. Maar door de Duitse luchtbombardementen wordt deze groep uiteengedreven, en blijft slechts één derde van hen in Londen achter. De anderen komen terecht in alle uithoeken van het Verenigd Koninkrijk. Een grote, woelige groep vissers blijft niet onopgemerkt, bv. in de haven van Brixham in het zuidwesten van Engeland, waar in totaal zo'n 1.300 landgenoten verblijven. Een andere belangrijke categorie ballingen bestaat uit zowat 3.000 staatsambtenaren, waar de Belgische administratie in Londen echter nauwelijks beroep op doet. Ze delen het lot van hun landgenoten die aanvankelijk op karige bijstand zijn aangewezen, maar later te werk worden gesteld.

DE BELGISCHE OMKADERING

Ook al heeft de Belgische regering tijdens de ballingschap vooral oog voor de situatie in bezet België en voor de krijgsgevangen genomen koning, toch vergeet ze haar duizenden landgenoten niet, die ontheemd vastzitten in een land waarvan ze de taal noch de gebruiken kennen. De regering doet haar uiterste best om, ondanks tegenkanting van de Britse overheid, hun karige levenskwaliteit op te krikken. In september 1940 wordt een 'Centrale Dienst voor Vluchtelingen' opgericht onder leiding van Charles Bastin, handelsadviseur bij de Belgische ambassade in Londen. Hij krijgt een Vlaamse adjunct, de landbou wattaché Louis Borremans, die fungeert als secretaris-generaal. De Dienst der Vluchtelingen gaat snel over tot de zeer kostelijke organisatie van materiële hulp, vrijetijdsbesteding, religieuze bijstand en onderwijs voor de kinderen. De Belgen zo vlug mogelijk inschakelen in de Britse oorlogsinspanning is een andere prioriteit, maar dit wordt een werk van lange adem.

1. Gezien de aanwezigheid van een duizendtal Belgische vissers en hun families, wordt het haventje van Brixham tot "Little Belgium" omgedoopt.

ARA, Archief J. Deguent, Belgium, Vol. V, nr. 4, mei 1944.

De Belgische vissers nemen hun tradities mee naar Groot-Brittannië. Hier een zeewijding in Zuid-Wales.

ARA, Onafhankelijk België, 3 juni 1943.

"Little Belgium"

"Little Belgium" is the name given to a small city in Scotland where some 9,000 Belgian fishermen have made their headquarters.

These Belgians, obeying instructions of the Belgian Government, left the Belgian coast at the end of the battle of Belgium, in May 1940, for England. Today they brave U-boats and Stukas to fish, in dangerous waters, for the British. They are responsible for part of the feeding of Great Britain.

Ook in ballingschap ontsnappen kindjes niet aan school. Hier Engelse les in het *Belgian Institute* te Kingston.

ARA, *Onafhankelijk België*, 4 december 1941.

Een huiselijk tafereel van een Belgisch vissersgezin in Groot-Brittannië.

ARA, *Onafhankelijk België*, 9 januari 1941.

2. Een "kind van de ballingschap". Marie-José Lecomte komt net na de overtocht van *La Manche* ter wereld.

ARA, *Onafhankelijk België*, 23 januari 1941.

Amoureuze verbroedering met het gastland. Huwelijk van een Belgische soldaat met een Britse vrouw.

ARA, *Onafhankelijk België*, 9 april 1942.

Ook op medisch vlak bouwen de Belgen in Groot-Brittannië eigen infrastructuur uit.

ARA, *Onafhankelijk België*, 23 januari 1941.

In Ballingschap geboren

EEN MOEDIGE VROUW

Zonder den inval van de Duitschers zou Marie-José Lecomte op Belgischen bodem geboren zijn.

De omstandigheden beschikten er anders over.

Onder de vluchtelingen, die in Engeland aankwamen, bevond

Marie-José Lecomte

zich vrouw Lecomte. Zij schonk op 18 Mei, dag van haar aankomst te Southampton, het licht aan een dochter. Deze werd Marie-José genaamd naar de maalboot waarmee de overtocht was ondernomen.

Te midden van al het leed zijn de ouders er fier op, dat het kind op vrijen grond geboren werd en in een land van vrijheid opgroeit in afwachting van den terugkeer naar het Vaderland wiens onafhankelijkheid zal hersteld worden.

3

2

3. De *Centrale Dienst voor Vluchtelingen* deelt kleding uit aan Belgische vluchtelingen, Londen, 1942.

SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij.

De *Centrale Dienst voor Vluchtelingen* bekommert zich om alle aspecten van het dagelijks leven van de Belgische vluchtelingen in Groot-Brittannië. Hier het inlichtingenbureau in Londen, 1942.

SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij.

Het België in ballingschap wordt brutaal geconfronteerd met de dood. De Belgische oorlogsvluchtelingen moeten samen met de inwoners van hun gastland de hevige luchtbombardementen van 1940-1941 en 1944-1945 doorstaan.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 563.

Tijdens de eerste weken van de ballingschap vragen heel wat vluchtelingen om naar het bezette vaderland te worden gerepatriëerd.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 591.

De Duitse luchtbombardementen op Londen drijven de Belgische vluchtelingen uiteen naar alle uithoeken van het Verenigd Koninkrijk. Om contact te kunnen houden met de grootste groepen onder hen, zet de Centrale Dienst voor Vluchtelingen verbindingsambtenaren in.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 551.

De Belgische vluchtelingen die tijdens de *Blitz* in Londen blijven, krijgen het moeilijk. Sommigen moeten overleven tussen de ruïnes, anderen worden ingezet voor gevaarlijke afbraakwerken.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 567.

Zowat dertig “verdachte” Belgen worden door de Britse overheid geïnterneerd op het eiland Man. De Belgische regering in Londen is zonder onderscheid bekommerd om al haar onderdanen en schiet hen te hulp.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 466.

Documentaire ‘Vissers op de vlucht’, 1997. Herinneringen van Belgische vissers aan de vlucht naar Engeland in 1940.

Brussel, VRT-Beeldarchief.

VI. RECHT KLAUTEREN...

HERSTEL VAN HET IMAGO VAN BELGIË

De missie van de Belgische regering wordt met argusogen gevolgd door de Angelsaksische geallieerden. België heeft immers heel wat krediet verspeeld door de capitulatie van de koning, diens beslissing om in bezet gebied te blijven, en de aarzelingen van de regering in niet-bezet Frankrijk. De regering moet, zowel in de vrije wereld als in bezet België, haar legitimiteit en haar gezag herstellen bij haar landgenoten, die geneigd zijn de regering af te vallen en de “gevangen koning” op handen dragen. De Belgische regering in Londen haast zich om het Belgische standpunt over de oorlog bekend te maken en te verdedigen in de vrije wereld en in bezet gebied. Twee propagandaorganisaties nemen deze taak op zich. Het Belgisch Informatie- en Documentatiebureau (INBEL) of *Belgian News Agency*, opgericht bij besluitwet van 5 december 1940, publiceert in beide landstalen meerdere tijdschriften voor “Belgen in de vrije wereld”, vluchtelingen, soldaten en expats (*La Belgique Indépendante-Onafhankelijk België*, *Marine*, *Vers l'Avenir- Naar Wijd en Zijd*).

FINANCIËLE EN ECONOMISCHE OORLOGSINSPANNINGEN TEN DIENSTE VAN DE BRITSE EN AMERIKAANSE GEALLIEERDEN

De Britten krijgen vrij vlog belangstelling voor de niet onaardige troeven van België in ballingschap: het goud van de Nationale Bank, de strategische bodemrijkdommen en plantaardige bronnen van Congo, en de koopvaardijvloot. In 1941 worden met Groot-Brittannië akkoorden gesloten over deelname van Congo aan de oorlogsinspanning en over een lening in Belgisch goud. In 1942 wordt een overeenkomst over wederzijdse steun onder geallieerden ondertekend, en in 1944 sluit de Belgische regering in Londen een geheim akkoord met de Britten en de Amerikanen waarmee ze hen een tienjarig monopolie toekent op de levering van Congolees uranium. De financiële en economische oorlogsinspanning, het omkaderingsbeleid voor de Belgische vluchtelingen in Groot-Brittannië, de dure organisatie van een beperkte bevoorrading van het bezette België, en de vorming van een klein modern leger op Britse bodem... Het zijn allemaal duidelijke tekenen dat de Belgische regering in Londen haar soevereiniteit wil bevestigen en door Groot-Brittannië wil erkend worden als volwaardige oorlogvoerende geallieerde.

1. Belgisch materieel en manschappen nemen onder ‘Internationaal Commando’ deel aan verscheidene geallieerde operaties.

ARA, *Archief J. Deguent, Marine*, okt./nov. 1943.

Minister van Koloniën A. De Vleeschauwer en gouverneur-generaal P. Ryckmans inspecteren soldaten van de Openbare Weerwacht.

ARA, *Onafhankelijk België*, 20 maart 1941.

The Riches of the Congo Shortens the War. Opschrift op een Belgische tentoonstelling te Swansea, die de oorlogsinspanningen van de kolonie in de verf zet.

ARA, *Onafhankelijk België*, 30 maart 1944.

Deux Navires Marchands Belges ont participé au débarquement des Troupes Alliées en Corse. Nos corvettes sont quelque part à l'action

Nos Commandos sont arrivés en Afrique du Nord et attendent le moment d'entrer en action

Onze, in Noord Afrika aangekomen Commando Troepen, wachten op 't bevel tot den aanval

De Eerste Minister bracht hun bij het vertrek den groot der Regering over.
Zorgvuldig en gedurende langen tijd werden zij voorbereid; harde voorbereiding waartop het welgeklukken hunner onderneming berust. Nu staan zij ganssel voor het groot avontuur en de Eerste Minister wenst hun geluk.

Na maanden, jaren saams doorgebracht te hebben, heerscht onder de Commandos, evenwel Belgen als Geallieerden een atmosfeer van broederlijke verstandhouding.

Bekwaam de moeilijkste taken, de zwaarste operaties in toelichting zijn zij doorzochten van één en hetzelfde idee: dat hunne samenwerkingsoverwinning is. De Belgen van het Internationaal Commando vormen de voorwaarde van een bereijdingpleger: hunne vlag zal die der Overwinning zijn!

Le Premier Ministre est venu leur apporter le salut du Gouvernement avant leur départ. Au moment où ils vont courir la grande aventure pour laquelle ils se sont si longuement et si consciencieusement préparés, il les félicite de leur endurance dans l'entraînement qui est la promesse de leur succès dans le combat. Après ces mois, ces années passés ensemble à se former, le Commando tout entier constitue un groupe fraternel dont tous les membres, Belges et Alleis, se connaissent et s'estiment. Après aux tâches les plus dures, prêts aux plus grands sacrifices, inspirés par un idéal qui renforce leur cohésion, les Belges du Commando International vont l'avant-garde de notre armée de libération: leur drapeau sera celui de la Victoire!

2. De redactie en drukkerij van *Onafhankelijk België*, één van de tijdschriften van het Belgisch Informatie- en Documentatiebureau. Londen, s.d.
SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij.

3. Congo draagt bij aan de economische oorlogsinspanning en neemt ook deel aan de strijd met de Belgische koloniale troepen.
ARA, *Archief J. Deguent, Belgium, Vol. III, nr. 10, 1942.*

Op 21 september 1940 wordt de Centrale Dienst voor Vluchtelingen opgericht. Hij staat aanvankelijk in voor alle facetten van de ballingschap: materiële en morele bijstand, onderwijs, gezondheidszorg en werk.
ARA, *Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 551.*

De Belgische overheidsdiensten in Londen zorgen via het Internationale Rode Kruis voor een postdienst naar het bezette vaderland. De Belgische oorlogsvluchtelingen kunnen zo ook regelmatig voedselpakketten opsturen naar familieleden op het thuisfront.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 586.

Tijdens de ballingschap wordt in Groot-Brittannië een scoutvereniging opgericht, die na "rijp beraad" onder de "hoge bescherming" van de Eerste minister wordt geplaatst.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 597.

De Belgische regering in ballingschap heeft ook aandacht voor de traditionele feesten als nationaal bindmiddel. Kleine evenementen ter gelegenheid van Sinterklaas en Kerstmis worden gesubsidieerd.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 551.

Indien noodlijdende vluchtelingen bijkomende steun genieten vanuit Belgische hoek, wordt hun officiële hulppakket door de Britten verhoudingsgewijs ingekrompen. Deze kortzichtige aanpak leidt tot ondervoeding van de zwakste bevolkingsgroepen onder de Belgen.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 552.

In 1942 richt Armand Dutry, een Belgisch zakenman, met steun van de *British Council*, in Londen het Belgisch Instituut op, een ontmoetingsruimte en debatforum voor de Belgische elite en haar collega's uit andere geallieerde landen.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 296.

Belgische oorlogsvluchtelingen worden massaal gemobiliseerd voor de Britse oorlogsinspanning.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 581.

Propaganda-affiche van het *Belgian Information Center* te New York, die de militaire oorlogsinspanning van de Belgische regering in Londen bejubelt.

SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij, Bestand INBEL, nr. 274029.

Belgische vluchtelingen leveren met hun werk in Britse fabrieken eveneens een bijdrage tot de geallieerde oorlogsinspanning.

SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij, Bestand INBEL, nr. 275336.

Tijdschriften van het Europa in ballingschap.

SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij, Bestand INBEL, nr. 275335.

Oorlogsinspanning en culturele beeldvorming van het België in ballingschap.

SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij, Bestand INBEL, nr. 274023.

De Belgische landstrijdkrachten, het koloniale leger (de Openbare Weermacht) en Belgische afdelingen van de *Royal Air Force* en de *Royal Navy* nemen de wapens op tegen de vijand.

SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij, Bestand INBEL, nr. 274026.

Het “bezette” en het “vrije” België.

SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij, Bestand INBEL, nr. 274831.

Belgische filmjournaals in Groot-Brittannië.

SOMA, Cinémathèque de la Communauté française de Belgique, Bestand INBEL, nr. F0045.

VII. DE CONTACTEN MET HET “BELGISCHE VASTELAND”

DE ZWIJGENDE KONING

De ministers proberen clandestien in contact te treden met de koning, die zich stilzwijgend van hen heeft gedistantieerd. Leopold III ziet officieel af van elke politieke activiteit, maar blijft zich heel de oorlog verzetten tegen de Belgische regering in ballingschap. Hij is het niet eens met de beslissing van de Belgische ministers in Londen om Congo te betrekken bij de Britse oorlogsinspanning. Toch brengt de regering deze “koningskwesitie” nooit te berde, integendeel. De officiële propaganda huldigt het koninklijk stilzwijgen als een daad van verzet tegen de bezetter.

DE ORGANISATIE VAN HET VERZET

Al tijdens de eerste Ministerraad in ballingschap, op 31 oktober 1940, beseft de Belgische regering dat ze contact moet leggen met het bezette vaderland, waarover ze trouwens nagenoeg niets weet. Nog geen maand later wordt het Bestuur van de Veiligheid van de Staat opnieuw ingericht in Groot-Brittannië en tijdelijk overgeheveld van Landsverdediging naar Justitie. De Staatsveiligheid moet clandestien in verbinding treden met het bezette België, politieke en economische inlichtingen inwinnen, verzetsnetwerken opzetten, en steun verlenen aan het verzet dat spontaan tot stand komt. De Staatsveiligheid werkt nauw samen met *MI 6* of de *Intelligence Service* (SIS) en de *Special Operations Executive* (SOE). In Londen komt ze in aanvaring met de 2^e Directie van het ministerie van Landsverdediging, die meent over het alleenrecht inzake militaire informatie te beschikken, en in België diverse politieke groeperingen van “koningsgezinde” militairen steunt.

MORELE EN MATERIËLE STEUN AAN DE BEVOLKING

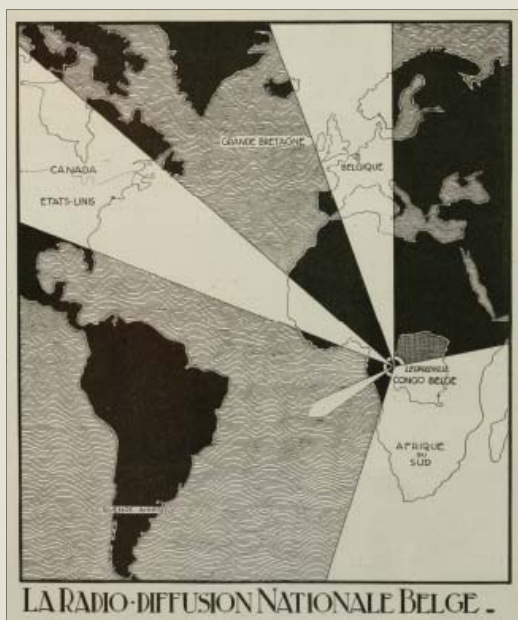
De Belgische Nationale Radio-omroep (BNRO) verzorgt de uitzendingen van Radio België voor het bezette vaderland, maar ze worden in de ether gebracht en gecontroleerd door de BBC. De Belgische regering investeert dan ook zwaar in een zendstation in Congo. Heel de ballingschap blijft de regering – zowel officieel als clandestien – het bezette België toespreken. Ze veroordeelt bijvoorbeeld vanuit Londen de notabelen die een politiek voeren van “het minste kwaad”: beperkte bestuurlijke en economische samenwerking met de bezetter in ruil voor wat schamele voordelen. Via het Internationale Rode Kruis zorgt ze voor aanzienlijke materiële hulp aan de zowat 70.000 Belgische krijgsgevangenen in Duitsland. Na verontrustende berichten over de voedselsituatie in België, organiseert de regering een “oorlogsbevoorrading” via het neutrale Portugal. Groot-Brittannië heeft immers een blokkade van het vasteland uitgevaardigd.

Het uitzendschema van Radio België, een primeur onder de bezette landen!
ARA, Onafhankelijk België, 20 mei 1943.

1. Het fotolabo van de Staatsveiligheid te Londen, maart 1944.
SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij.

1

2

3

2. Dankzij inspanningen voor een zendstation in Congo, kan de Belgische regering zonder Britse controle bezet België toespreken.

ARA, Archief J. Deguent, Marine, maart 1943.

Speaker V. de Laveleye en twee secretaresses op de redactie van Radio België.
SOMA, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij.

3. Ondanks de diepe kloof tussen Leopold III en de regering, wordt in de officiële propaganda hulde gebracht aan de krijgsgevangen genomen koning.

ARA, Archief J. Deguent, Belgium, nr. 1, 1941.

A. Delfosse, de nieuwe minister van Nationale Voorlichting, stelt in december 1942 vast dat de publieke opinie in de Verenigde Staten nog steeds een eerder negatief beeld heeft van België.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 42.

Om het imago van België op te poetsen, spaart de Belgische regering kosten noch moeite om de vrije wereld en de eigen bevolking in ballingschap met propaganda te bestoken.

ARA, Documenten H. Pierlot, nrs. 11 en 42, Documenten Jean Deguent, nr. 2.

Zodra hij aankomt in Londen, stippelt minister van Financiën C. Gutt een overeenkomst uit over een lening in Belgisch goud. Een derde van de Belgische goudvoorraad bevond zich in de kluizen van de *Bank of England*. Het akkoord wordt afgerond in maart 1941.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 95.

De Congolese bodemrijksdommen, waaronder metalen van strategisch belang, zijn een belangrijke troef in de oorlogsinspanning van de Belgische regering in Londen.

ARA, Documenten G. Theunis, nr. 580.

De lange lijst met akkoorden die de Belgische regering in Londen gedurende de ballingschap heeft afgesloten, is een goede graadmeter van het dynamisme van de Belgische diplomatie, die consequent pleitte voor internationale samenwerking.

ARA, Documenten M.-H. Jaspar, nr. 2917.

Ook de Sovjet-Unie, één van de grote geallieerden, erkent België als oorlogvoerende geallieerde natie. De Belgische regering in Londen knoopt met de USSR opnieuw de diplomatieke relaties aan die Jozef Stalin op vraag van de Duitsers kort vóór Operatie Barbarossa had verbroken.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 51.

In september 1940 brengt graaf L. d'Ursel, Belgisch vertegenwoordiger in Bern, zijn collega's diplomaten op de hoogte van de aanbevelingen van Leopold III. G. Theunis, buitengewoon ambassadeur in New-York, reageert met een vlammende repliek.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 100.

Gedurende de ganse ballingschap tracht de Belgische regering in Londen clandestien in contact te treden met de koning. Via tussenpersonen krijgt de regering echter van Leopold III telkens weer nul op het rekest.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 49.

Door zijn huwelijk valt de koning van zijn voetstuk. Informatie vanuit het bezette vaderland leert de Belgische regering in Londen dat de publieke opinie is omgeslagen.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 62.

Eind 1943 stuurt de Belgische regering in Londen in het grootste geheim een boodschapper naar het bezette België om via kardinaal J. Van Roey een brief te overhandigen aan de koning.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 51.

Dankzij de Belgische inlichtingendiensten is het bezette vaderland voor de Belgische regering in Londen net een “glazen huis”.

ARA, Documenten H. Pierlot, nrs. 97 en 77.

De ministers richten zich steeds vaker tot het bezette België in de uitzendingen van Radio België, die in de ether worden gebracht door de BBC. De boodschappen aan de Belgische bevolking worden ook verspreid via de clandestiene pers.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 107.

Na heel wat wederwaardigheden erkennen de belangrijke groeperingen van het gewapend verzet het gezag van de Belgische regering in Londen, die hen wapens, geld, materieel en instructies bezorgt.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 54.

In 1943 wordt het boekje ‘Het Paard van Troje’ boven bezet België gedropt. Het bevat gecodeerde richtlijnen voor de organisatie en de acties van het Geheim Leger.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 54.

VIII. EUROPE IN EXILE

De Britse hoofdstad herbergt een – vrij en strijdvaardig – Europa in ballingschap, bestaande uit de legitieme of “wedersamengestelde” overheden van België, Nederland, Tsjecho-Slowakije, Noorwegen en Polen, maar ook verschillende nationale comités, die zich verzetten tegen de regeringen in hun land, omdat die volledig onderworpen zijn aan het Derde Rijk. De Belgische regering is zeer actief als een van de “kleine geallieerde naties”, die bezorgd zijn over de rol die de “groten” voor hen zullen weleggen in de nieuwe naoorlogse wereldorde. De Belgische regering laat haar neutraliteitspolitiek van voor de oorlog varen en pleit voor internationale samenwerking, gebaseerd op collectieve veiligheid, Europese allianties en regionale verstandhouding. Zo geeft ze gedeeltelijk haar soevereiniteit op, om in 1943 met Nederland en Luxemburg een monetair akkoord te sluiten. In 1944 wordt met dezelfde

buurlanden een ontwerp van douane-unie uitgestippeld. De Belgische regering in Londen neemt actief deel aan de oprichting van nieuwe supranationale instellingen, die onder bescherming staan van de Verenigde Staten (Verenigde Naties en *United Nations Relief and Rehabilitation Administration*). In 1944 zit de Belgische regering mee aan de conferentietafel van Bretton Woods, waar de oprichting van het Internationaal Muntfonds en de Internationale Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling wordt uitgewerkt.

1

POUR LA DEFENSE DU DROIT DES GENS

Les représentants à Londres de huit pays envahis par l'Allemagne ont dénoncé les violences commises par les Allemands et leurs complices contre les populations civiles et ont adopté une déclaration aux termes de laquelle ils placent « parmi les actes principaux de guerre le châtiment par les vices d'une justice organisée, des coupables ou responsables de ces crimes, qu'ils les aient ordonnés, perpétrés, ou qu'ils y aient participé ». A la table de la conférence, on reconnaît, de gauche à droite: MM. Spaak, Ministre des Affaires Étrangères, et Pierlot, Premier Ministre (Belgique); M. Dejean et le général de Gaulle (Comité national Français); Dimitrakakis, Ministre de la Guerre, et Tsouderos, Premier Ministre (Grèce); V. Rodon et Bech (Grand-Duché de Luxembourg); le général Sikorski et le comte R. Rakycynski (Pologne).

2

“We Shall Live Again”

3

Onderteekening van een Overeenkomst

De klassieker Nederland-België onder het goedkeurend oog van ministers Pierlot, Delfosse en Spaak.

ARA, Onafhankelijk België, 24 december 1942.

1. Vertegenwoordigers van acht door Duitsland bezette landen veroordelen op een bijeenkomst in Londen oorlogsmisdaden tegenover de burgerbevolking, en verklaren de schuldigen te zullen straffen.

ARA, Onafhankelijk België, 22 januari 1942.

2. Verbannen leiders van bezette landen spreken via de radio een gezamenlijke boodschap van hoop uit.

ARA, Belgium, Vol. I, nr. 3, 1941.

3. Minister Spaak bij de ondertekening van een monetair akkoord met Nederland en Luxemburg.

ARA, Onafhankelijk België, 4 november 1943.

"Refugee footballers". Vriendschappelijke match tussen de Rode Duivels en *Barclays Bank*.

ARA, Archief M.-H. Jaspar, nr. 2977.

Vertegenwoordigers van de *Union interparlementaire*, voorgezeten door R. Gillon (rechts), tevens voorzitter van de Belgische senaat, komen bijeen in het Belgisch Instituut te Londen. Links Luxemburgs minister van Buitenlandse Zaken J. Bech.

ARA, Archief M.-H. Jaspar, nr. 2978.

Geallieerde hoogwaardigheidsbekleders verlaten *St. Paul's Cathedral* in Londen na een dankviering voor de overwinning op het Afrikaanse front.

ARA, Onafhankelijk België, 27 mei 1943.

Bijeenkomst van de geallieerde ministers van Buitenlandse Zaken, o.l.v. de Britse minister van Buitenlandse Zaken Eden.

ARA, Onafhankelijk België, 11 februari 1943.

40 vertegenwoordigers van 17 geallieerde landen brengen een bezoek aan een Londense voorstad om er de werking van het plaatselijk bestuur in oorlogstijd te bestuderen.

ARA, Onafhankelijk België, 30 maart 1944.

De voetbalwedstrijden die de nationale Belgische ploeg tussen 1940 en 1944 speelt tegen plaatselijke Britse teams en tegen elftallen uit andere geallieerde landen, zijn stuk voor stuk momenten van uitzonderlijk saamenhorigheidsgevoel onder landgenoten.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 574.

De Belgische elite leidt tijdens de ballingschap een intens mondain leventje en legt veelvuldige contacten met collega's uit andere kleine geallieerde landen.

ARA, Documenten M.-H. Jaspar, nrs. 2162, 2765 en 2821.

België erkent als een van de eerste geallieerde staten "*la France libre*" van generaal De Gaulle.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 90.

Samen met andere geallieerde landen ondertekent België op 12 juni 1941 te Londen de 'Verklaring van St. James's Palace', het eerste document in een reeks die zal leiden tot de oprichting van de Verenigde Naties.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 76.

Op 9 november 1943 wordt in Washington het akkoord ondertekend tot oprichting van de *United Nations Relief and Rehabilitation Agency* (UNRRA).

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 369.

De Belgische regering in Londen pleit voor samenwerking tussen de grote geallieerde landen na de oorlog, maar is tegelijk bezorgd over de rol die deze zullen wegleggen voor de kleinere geallieerden.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 93.

De Belgische regering in Londen neemt kennis van de Europees gezinde projecten die de belangstelling hebben gewekt van P.-H. Spaak, de minister van Buitenlandse Zaken.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 36.

Op 21 oktober 1943 ondertekenen de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie en Nederland een monetair akkoord.

ARA, Documenten H. Pierlot, nr. 53.

In 1944 zit België mee aan de conferentietafel van Bretton Woods.

ARA, Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen, nr. 59.

IX. WAT NA DE OORLOG?

‘BELGISCHE STUDIECOMMISSIE VOOR NAOORLOGSE PROBLEMEN’

De Belgische regering denkt vrij snel na over hoe het verder moet na de oorlog. Ze gaat ervan uit dat het bevrijde België economisch, politiek en sociaal zal moeten hervormd worden. In januari 1941 wordt de ‘Belgische Studiecommissie voor naoorlogse Problemen’ (in de literatuur meestal aangeduid met haar Franstalig acroniem CEPAG) opgericht, die rechtstreeks onder de Eerste minister ressorteert. De CEPAG bestaat uit ambtenaren en diplomaten, maar vooral uit notabelen in ballingschap. Het is tevens een instrument om de oppositie en de ambities van politici in de vrije wereld onder controle te houden. De CEPAG wordt voorgezeten door de katholieke voormalige Eerste minister Paul Van Zeeland, maar de secretaris-generaal, de socialistische vakbondsman Jef Rens, vertrouweling van Spaak, is de echte spilfiguur. De CEPAG verzet een massa documentatie- en denkwerk. Verschillende voorstellen die in haar talrijke verslagen opduiken, worden in het naoorlogse België uitgewerkt, zoals bijvoorbeeld de sociale zekerheid of de Raad van State.

DE TERUGKEER VOORBEREIDEN

De CEPAG staat samen met de betrokken overheidsdiensten ook in voor de uitwerking van maatregelen die na de bevrijding moeten zorgen dat *het leven terug zijn gewone gang kan gaan*. Inzake ordehandhaving en repressie van de collaboratie geeft ze in de zomer van 1943 de fakkel door aan Walter Ganshof van der Meersch, Hoog Commissaris voor de Staatsveiligheid. Ganshof, tevens auditeur-generaal van de Krijgsraad, moet een dubbele coördinatieopdracht waarnemen: enerzijds maatregelen treffen voor ordehandhaving na de bevrijding, anderzijds de activiteiten van de inlichtingendiensten coördineren. De visies van de Staatsveiligheid en de 2^e Directie van het ministerie van Landsverdediging botsen immers wat deze laatste kwestie betreft. In juli 1944 wordt generaal Victor Van Strydonck de Burkel benoemd tot hoofd van de Belgische militaire Zending voor de Verbinding bij het geallieerd Opperbevel. Deze organisatie is bevoegd in regio’s waar militaire operaties plaatsvinden en behartigt er de relaties tussen de geallieerde strijdkrachten en de burgerbevolking, en zorgt voor ordehandhaving. Aangezien de bezetter de geldpersen op volle toeren heeft laten rollen, werkt Gutt tijdens de laatste maanden van de ballingschap, in het grootste geheim, aan een munthervorming, om de waarde van de Belgische frank te stabiliseren, het geldoverschot uit omloop te nemen en oorlogswinsten te belasten.

1. Een groep stralende Belgische vluchtelingen in Londen, klaar om gerepatrieerd te worden naar bevrijd België.

ARA, *Onafhankelijk België*, 26 april 1945.

2. Geallieerde conferentie rond de voorbereiding van de ravitaillering in de naoorlogse periode. Ministers Spaak en Gutt vertegenwoordigen België.

ARA, *Onafhankelijk België*, 2 oktober 1941.

1

LES PREMIERS RAPATRIÉS

Un des premiers groupes de Belges d'Angleterre récemment rapatriés, photographié à Londres, le jour du départ.

2

Het Herstel na de Bevrijding

In het St. James-paleis te Londen had een tweede conferentie plaats van de afgevaardigden der volkeren, die tegen het nationaal-socialistisch geweld strijden. De conferentie nam een motie aan welke voorziet, dat voornamelijk levensmiddelen en grondstoffen zullen aangeleverd worden voor het herstel van de landen aansluitend na de bevrijding. Op bovenstaande foto herkent men Minister Eden, voorzitter van de conferentie. Naast den h. Eden zitten Ministers Spaul en Gault.

3

Voormalig Eerste minister P. van Zeeland, voorzitter van de CEPAG, keert na een bezoek aan Groot-Brittannië terug naar de Verenigde Staten.
ARA, Onafhankelijk België, 4 juni 1942.

Recruterings van personeel voor de verbindingsagenten die de contacten tussen de geallieerde strijdkrachten en de burgerbevolking in de bevrijde gebieden moeten voorbereiden.
ARA, Onafhankelijk België, 15 april 1942.

3. Jef Rens (links), secretaris-generaal van de CEPAG, in gesprek met M.-H. Jaspar. Jaspar stond in Londen in diplomatieke dienst van de Belgische regering. 6 oktober 1942.
 ARA, *Archief M.-H. Jaspar*, nr. 2976.

De buitengewone ambassadeur met speciale opdracht in New-York, G. Theunis, is van oordeel dat ideeën over mogelijke naoorlogse hervormingen niet al te “timide” mogen zijn.

ARA, *Documenten H. Pierlot*, nr. 36.

Bij de organisatie van de verbinding tussen het geallieerd Opperbevel en de militaire gezagsdragers in Londen voert de vertegenwoordiger van België harde onderhandelingen om de soevereiniteit van de Belgische regering in het bevrijde vaderland te vrijwaren.

ARA, *Documenten H. Pierlot*, nr. 80.

Een veiligheidscomité, dat rechtstreeks onder de Eerste minister ressorteert, staat in voor het uitwerken van maatregelen voor de ordehandhaving in het bevrijde België.

ARA, *Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen*, nr. 16.

De regering in ballingschap in Londen beseft dat de inflatie in het bezette België totaal is ontspoord. Minister van Financiën C. Gutt werkt dan ook naarstig aan een saneringsplan.

ARA, *Documenten H. Pierlot*, nr. 51.

Bij de bevrijding van Brussel wordt H. Pierlot gefeliciteerd door koning Georges VI en door Eerste minister Winston Churchill.

ARA, *Documenten H. Pierlot*, nr. 51.

Gedurende de hele zomer en herfst van 1945 worden repatriëringen georganiseerd. In september 1946 zijn de laatste Belgische oorlogsvluchtelingen weer thuis.

ARA, *Documenten H. Pierlot*, nr. 85.

De Belgische naoorlogse samenleving, die – vooral aan katholieke zijde – verward raakt in de koningskwesie, onthoudt van het België in ballingschap enkel dat het werd geleid door een “regering in Londen”, bijgestaan door een reeks figuren die schamper worden aangeduid als de “Londenaars”.

ARA, *Documenten H. Pierlot*, nr. 50.

Het tweede CEPAG-verslag gaat na welke maatregelen dringend moeten getroffen worden tijdens de militaire operaties om het grondgebied te bevrijden.

ARA, *Archief van de kabinetten van Eerste minister H. Pierlot te Londen*, nr. 833.

Geheim verslag van H. Pierlot over de verhouding tussen de koning en de regering tijdens de gebeurtenissen van mei-juni 1940.

ARA, *Documenten H. Pierlot*, nr. 100.

NAWOORD

Op 8 september 1944 komt de Belgische regering aan in Brussel, waar ze op onverschilligheid wordt onthaald. In haar zog volgt het politieke, administratieve en militaire kader. In september 1946 zijn de laatste Belgische oorlogsvluchtelingen terug in België, samen met het restant van de overheidsdiensten van de regering in Londen. De meeste doelstellingen die de Belgische regering zich had opgelegd, zijn vervuld: België is uitgegroeid van een kleine tweederangs geallieerde, tot een volwaardige oorlogsvoerende natie. De Belgische regering in Londen werd betrokken bij belangrijke politieke, economische en militaire beslissingen van de geallieerden, die haar trouwens hebben gesteund om te kunnen terugkeren. Ook de Weerstand erkent haar gezag en België, nu bevrijd, is dankbaar dat de regering ervoor heeft gekozen om vanuit ballingschap de strijd tegen Duitsland voort te zetten. Deze successen kunnen echter een aantal schaduwzijden niet verhullen. Er is het feit dat Amerika en Groot-Brittannië geweigerd hebben vanuit de Verenigde Staten massaal voedselbevoorrading te sturen naar bezet gebied, of dat het inzetten van Belgische onderdanen in geallieerde landen heel wat tegenkanting ondervond. De Belgische naoorlogse samenleving, die in de koningskwestie verwickeld raakt, onthoudt van het België in ballingschap dat het werd geleid door *een regering in Londen*, bestaande uit politici en ambtenaren die schamper als “*de Londenaars*” worden aangeduid. In het collectieve geheugen maakt dit beeld tenslotte plaats voor de herinnering aan een strijdvaardig “vrij België”, zijn brigade Piron en zijn Belgische RAF-piloten.

BELGIUM IN EXILE 1940-1944

BELGISCHE REGERING, VLUCHTELINGEN EN SOLDATEN
IN GROOT-BRITTANNIË

In het kader van het Belgisch voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie, organiseert het Rijksarchief in de inkomhal van het Algemeen Rijksarchief te Brussel een tentoonstelling over België als lid van een klein, maar vrij en strijdvaardig Europa in ballingschap in Groot-Brittannië tijdens de Tweede Wereldoorlog. Aan de hand van boeiend overheids- en privé-archief, dat wordt bewaard door het Rijksarchief en onlangs werd ontsloten, biedt de tentoonstelling een thematisch overzicht van talrijke facetten van deze Belgische samenleving in ballingschap. De expo wil ook nieuw licht werpen op de bestuursdaden van de Belgische regering in Londen, die zich tot hoofddoel had gesteld de soevereiniteit van België geheel en al te herstellen. Deze intentie werd door de grote Angelsaksische Geallieerden met argusogen gevolgd: België had namelijk heel wat krediet verloren als gevolg van de capitulatie door de koning, diens beslissing om in het bezette vaderland te blijven, en de aarzelingen van de Belgische regering die in het niet-bezette Frankrijk was gebleven. De Belgische regering in Londen moest, zowel in de vrije wereld als in bezet gebied, haar legitimiteit en haar gezag herstellen ten aanzien van haar landgenoten, die geneigd waren de regering af te vallen en de koning, de “gevangene” van de Duitsers in Laken, op handen droegen. De financieel-economische oorlogsinspanning, het omkaderingsbeleid voor de Belgische vluchtelingen in Groot-Brittannië, de kostelijke en moeilijke organisatie van een beperkte bevoorrading van het bezette België, en de vorming van een klein modern leger op Britse bodem waren allemaal duidelijke tekenen van de vastberadenheid van de Belgische regering om door Groot-Brittannië en de Verenigde Staten als oorlogvoerende geallieerde te worden erkend.

ISBN 978-90-5746-296-2

D/2010/531/086